

МЕЛІОРАЦІЯ

УДК 631.626.2

ДРЕНАЖНІ СИСТЕМИ І ПРОДУКТИВНІСТЬ ОРНИХ ЗЕМЕЛЬ

В.О.УШКАРЕНКО – д.с.-г.н., професор, академік УААН,
В.В.КОЛЕСНИКОВ – к.с.-г.н., в.о.професора, Херсонський
ДАУ

При боротьбі із засоленням і заболочуванням зрошуваних земель важливу роль відіграє дренаж. У теперішній час в Автономній Республіці Крим повністю вирішено питання відводу мінералізованих підгрунтових вод за межі зрошуваної території. Якщо у 1976 році загальна довжина внутрішньогосподарської колекторно-дренажної мережі склала 996,6 км, то у 2000 році вона підвищилась до 4564,9 км. Причому, слід відзначити, динаміка зростання слідується до 1997 року, а починаючи з 1998 року ніякого приросту не відбувається. Майже така динаміка у зростанні довжини міжгосподарських колекторів. Так, у 1976 році їх довжина склала у Джанкойському районі 145,83 км, а вже у 1983 році – 482,8 км. Починаючи з 1990 року, будівництво міжгосподарської мережі призупинено. Зараз (на 1.01.2001 р.) загальна довжина міжгосподарських колекторів становить 515,8 км, у тому числі закритих – 218,3 км. На міжгосподарській мережі працюють 1175 гідротехнічних споруд, 6 насосних станцій, 13 гідрометричних постів та функціонують 200 переїздів і мостів.

На внутрішньогосподарській колекторно-дренажній системі із загальної довжини 4564,9 км на колектори припадає 849,1 км, причому закритих колекторів – 718,6 км. Дренажна мережа (3715,8 км) в господарствах повністю закрити. На цій системі працюють 16627 гідротехнічних споруд, 25 насосних станцій і 111 мостів та переїздів (табл.1)

Система спостережних споруд і пристроїв дає знову чітко враховувати об'єми водонадходження і водовідведення на дренажних системах (табл.2, 3).

96 Таблиця 1 – Характеристика колекторно-дренажної мережі Джанкойського району АР Крим (на 1.01.2001 р.)

Найменування скидної мережі	Площа з дренажем, Га		Довжина дрен.мережі, км	Міжгосподарські колектори						Внутрішньогосподарські колектори					
	проект	факт		усього	у т.ч. закритої	Довжина, км	У т.ч. закритої, км	споруди на колекторах, шт.	гідрометричні пости, шт.	перезади, шт.	Довжина, км	У т.ч. закритої, км	споруди на колекторах, шт.	мости-перезади, шт.	ГТС на дренажі, шт.
ГК-3	5262	5224	259,4	259,4	259,4	54,4	27,8	167	-	26	41,3	28,7	242	5	66
ГК-4	5227	5200	369,9	369,9	369,9	47,3	14,3	101	1	24	81,5	66,1	564	3	138,8
ГК-5	4256	4274	257,7	257,7	257,7	28,2	-	41	2	17	73,5	66,1	431	16	1015
ГК-6	6804	6959	313,5	313,5	313,5	42,1	9,6	68	2	28	98,2	87,1	490	9	1190
ГК-7	5377	5509	294,9	294,9	294,9	49,1	18,3	79	1	19	67,2	59,8	403	12	989
ГК-10	6200	6473	296,2	296,2	296,2	47,5	21,0	84	2	16	70,9	60,7	366	18	1076
ГК-11	2771	2824	153,9	153,9	153,9	26,5	17,1	74	1	7	16,7	16,7	102	-	316
ГК-19	733	773	43,2	43,2	43,2	31,6	11,1	64	-	8	1,6	1,6	18	-	200
ГК-20	3959	3946	205,2	205,2	205,2	24,1	7,7	37	1	8	33,6	28,9	155	-	645
ГК-21	3531	3594	266,5	266,5	266,5	40,1	22,2	103	-	14	38	31,5	142	9	401
СК-1	6878	6911	344,3	344,3	344,3	56,4	28,1	156	1	18	74,9	57	382	10	1125
Локальні колектори	20604	20745	1011,1	1011,1	1011,1	68,4	41,1	201	2	15	251,7	214,7	1240	29	3081
Разом:	71602		3715,8	3715,8	3715,8	515,8	218,3	1175	13	200	849,1	718,9	4535	111	12092

Таблиця 2 – Водонадходження на дренавану площу 72,4 тис.га, млн.м³

Роки	на зрошення	Річні опади		до головних колекторів з інших районів	фільтрація з каналів
		усього, мм	в т.ч. на дренавану площу		
1997	129,8	683	494,5	10,78	12,7
1998	125,2	424	311,6	11,20	11,8
1999	114,0	481	348,2	10,91	11,2

Таблиця 3 – Водовідведення з дренажних площ, млн.м³

Роки	Загальний відток	У тому числі:				
		із зерно-кормов. сівозмін	з рисових сівозмін	з прилеглих районів	поверхневий і фільтраційний	зпорожнення ПКК
1997	172,51	104,18	11,2	10,78	26,9	19,44
1998	166,29	109,3	9,8	11,20	25,7	10,29
1999	143,92	77,0	7,0	10,91	40,4	8,61

Наведені дані таблиць свідчать про зменшення обсягів водопотреби на зрошення у зв'язку із складним фінансовим становищем господарств в останні роки. З 64884 га зрошуваних земель поливалось дощуванням 57968 га, у тому числі широкозахватною технікою 30232 га, ДДН-70 – 7000 га, ДДН-100МА – 20736 га, поверхневим способом – 6916 га, у тому числі чеками – 924 га, борознами – 2279 га.

З 185651 га сільгоспугідь Джанкойського району зрошені землі складають 72199 га, з яких 71648 га знаходяться в користуванні с.-г. підприємств. Кількість крупних с.-г. підприємств налічує 37 шт., фермерських господарств – 172 шт. (3370 га.)

Загальна площа земель з дренажем у районі дорівнює 65798 га, з яких зрошуваних 46104 га, богарних – 19694 га. Площа меліорованих земель складає 89935 га. Із загальної площі 65798 га дренаж працює нормально на площі 25000 га, працює у підпорі 100 га, підтоплені і працює – на площі 1035 га, сухий на площі – 39663 га. Практично на усій площі дренаж підтримує норму осушення. До основних причин, які знижують ефективність роботи дренажу слід, як і раніше, відзначити: неробочий стан дренажних насосних станцій, незадовільний стан окремих ділянок колекторно-дренажної і складної мережі та акумуляція поверхових вод у зниженнях рельєфу.

На дренаваних землях господарства отримують різні врожаї однієї і тієї ж культури незалежно від посівних площ (табл.4)

Таблиця 4 – Урожайність с.-г. культур в господарствах Джанкойсько-го району у 1998 р., ц/га

Господарства	Оз.пшениця	Просо	Оз.ячмінь	Кукур.на зерно	Люцерна на зерно	Люцерна на з/к	Кукурудза на з/к, силос	Соняшник	Кормові	Помідори	Багча
1. Росія	50,0	9,6	35,2	-	1,1	200,5	103,4	14,3	198,0	54,6	45,5
2. ім.Леніна	26,0	-	20,5	-	1,2	102,4	76,7	4,4	29,4	10,0	1,9
3. Зоря	46,5	-	48,0	14,5	2,9	222,2	250,0	-	180,0	127,1	-
4. Україна	35,6	-	44,6	-	0,4	120,0	150,0	-	79,7	60,0	-
5. Родіна	10,9	2,5	23,0	-	0,4	58,8	138,0	-	71,3	-	68,9
6. Новокримське	50,0	-	-	15,7	0,5	165,2	170,7	19,4	51,2	46,4	16,9
7. Півн.Крим	-	-	-	-	-	115,0	72,8	7,9	-	50,4	17,0
8. Заповіт Леніна	14,4	6,1	16,5	-	-	104,0	55,0	4,5	93,0	48,4	-
9. Перемога	31,0	-	-	-	1,1	257,2	55,7	-	-	51,2	28,6
10. ім.Гагаріна	50,0	-	-	8,5	0,4	200,0	219,9	15,5	21,3	47,3	-
11. Ізмурдний	26,0	-	51,0	-	-	304,7	144,1	10,0	105,9	-	-
12. Джанкой	50,0	-	51,5	-	0,6	325,0	161,1	31,4	101,0	126,8	99,3
13. Прогрес	50,0	-	40,0	-	3,0	160,0	45,2	4,5	40,0	-	-
14. Мічурінець	30,8	-	19,4	-	-	272,4	32,1	4,4	-	79,3	-
15. Луганське	-	4,7	22,0	-	1,2	94,6	44,7	4,2	74,2	65,3	-
16. Ясна Поляна	17,4	0,35	-	31,3	0,1	239,2	48,5	4,7	-	-	97,4
17. ім.8 Марта	26,9	-	36,6	-	0,8	21,4	72,9	5,3	96,8	-	-
18. Маяк	16,3	-	-	-	0,1	134,3	130,3	3,6	12,8	-	0,9
19. Зарічний	14,0	-	-	-	0,5	57,7	40,9	2,6	-	-	-
20. Чонгарський	23,0	-	-	-	0,6	193,1	114,7	3,9	146,2	-	-
21. Семений	37,4	-	50,3	-	0,4	116,0	57,6	-	27,8	-	-
22. Перекопський	8,7	-	14,7	-	3,5	126,1	74,5	-	109,4	0,9	135,8
23. Мол.Гвардія	21,0	3,1	19,6	5,2	0,4	159,2	92,0	5,1	108,7	85,3	40,7
24. Обільний	22,9	-	31,1	-	1,0	142,1	73,9	4,8	32,1	155,4	30,0
25. Азов	39,3	-	-	-	-	132,5	70,2	1,6	5,0	-	-
26. ім.Тимірязєва	50,0	-	25,8	-	-	193,6	129,6	3,3	6,5	-	-
Середня в районі	29,9	4,7	31,5	11,5	1,0	152,9	96,1	6,9	62,9	70,9	40,7

Озима пшениця в районі у 1998 році була зібрана з площі 14385 га. Фактичний збір склав 401840 ц. при середній врожайності у районі 29,9 ц/га. Найбільші площі під цією культурою були у гос-

подарствах "Молода Гвардія" (1773 га), "Заповіт Леніна" (1600 га) та "Обільний" (1461 га), але, на жаль, ці господарства мали невеликі врожаї (відповідно 21; 14,4 та 22,9 ц/га). Найвищий врожай озимої пшениці (50 ц/га) зібрані у господарстві "Росія", "Новокримське", "Гагаріна", "Джанкой", "Прогрес" та ім.Тимірязєва з площ 752, 921, 174, 438, 212 та 260 га. відповідно. Найменший врожай озимої пшениці у "Перекопському" – 8,7 ц/га (641 га), "Родіна" – 10,9 ц/га (383 га), "Зарічний" – 14,0 ц/га (780 га), "Заповіт Леніна" – 14,4 ц/га (1600 га) та інших.

Просо вирощувалося тільки у шести господарств із 26. Найбільший врожай у "Росії" – 9,6 ц/га (54 га), найменший у "Ясній Полян" – 0,35ц/га (20га.). Валовий збір цієї культури в районі – 1223ц.

Озимий ячмінь був зібраний з площі 2447 га і склав 77080 ц. Серед передовиків "Джанкой" – 51,5 ц/га (164 га), "Ізмурдний" – 51ц/га (25 га), "Семеній" – 50,3 ц/га (92 га), "Зоря" – 48 ц/га (192 га) та "Україна" – 19,4 ц/га (61 га) та інш.

Кукурудзу на зерно вирощували тільки п'ять господарств. З площі 57 га отримано у районі 574 ц зерна. Найвищий врожай у "Ясна Поляна" – 31,3 ц/га (3 га). Дуже малі площі під цією культурою на зерно (від 3 га до 20 га).

Люцерну на зелений корм, сінаж та силос вирощували усі господарства району. З площі 10275 га було зібрано 1571102 ц при середній врожайності 152,9 ц/га. Найбільша врожайність у господарствах "Джанкой" – 325 ц/га (378 га), "Ізмурдний" – 304,7 ц/га (159 га) та "Мічурінець" – 272,4 ц/га (102 га).

Кукурудзу на силос, зелений корм та сінаж теж вирощували усі господарства району. З площі 6958 га було зібрано 686291 ц при середній врожайності 96,1 ц/га. Серед лідерів "Зоря" – 250ц/га (42 га), ім.Гагаріна – 219,9 ц/га (47 га), "Новокримське" – 170,7ц/га (330 га) та "Джанкой" – 161,1 ц/га (434 га).

Аналізуючи таблицю 4, в цілому можна зробити висновок, що найбільші врожаї серед перелічених культур мають тільки господарства "Зоря" і "Джанкой". До перспективних можна віднести господарства "Росія", "Новокримський" та "Ізмурдний". В інших господарствах району треба ретельно виконувати рекомендації з технології вирощування усіх сільськогосподарських культур.

Таким чином горизонтальний дренаж підтримує рівні підґрунтових вод на заданих позначках, покращує меліоративний стан зрошуваних земель і створює всі умови для отримання високих і гарантованих урожаїв сільськогосподарських культур. Останнє слово за господарями землі.